

Херсон: Вишемирський В. С., 2021. С. 66-89. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/21118>

4. Культуротвірна функція психологічної науки : монографія / Г. О. Балл, Н. А. Бастун, О. В. Губенко та ін. ; за ред. Г. О. Балла. К.-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 264 с.

5. Максименко. С. Д. Модуси розуміння особистості в психології: буденне і духовне, цілісність і саморух. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. С. 9.

6. Радчук Г.К. Аксіопсихологія вищої школи. Монографія. Тернопіль:ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Видання друге, розширене і перероблене. 380 с.

7. Титаренко Т. Завданнєві технології оптимізації особистісного самоздійснення. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості: наук. моногр. / Т. М. Титаренко та ін. ; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. С. 357-368.

8. Kikinezhdi O. M., Kiz O. B. Vasykhevych Ia. Z. The problem of professional development of future teacher in the context of the egalitarian paradigm. Professional competency of modern specialist: means of formation, development and improvement: monograph. Warsaw: BMT Eridia Sp .z o.o., 2018. P. 351-364. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12225/1/%d0%9aiz_2018_2.pdf

Тетяна ДУТКЕВИЧ

кандидат психологічних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЗАКЛАДАННЯ У РАННЬОМУ ДИТЯЧОМУ ВІЦІ ПЕРЕДУМОВ РОЗВИТКУ І ФОРМУВАННЯ СОФТ-СКІЛЗ ОСОБИСТОСТІ

У науковій літературі (Н.А.Длугунович [1], О.С.Казачінер [2], К.О.Коваль [3] та ін.) до «soft skills» найчастіше відносять такі навички, як

здатність налагоджувати співпрацю; вміння критично і креативно мислити; лідерство; тайм-менеджмент; здатність налагоджувати комунікацію; навички роботи в команді; відповідальність та дисциплінованість.

Частина дослідників (О.С.Казачінер [2]) наголошує на тому, що софт-скілз стосуються царини міжособистісної взаємодії, це свого роду перелік особистих характеристик, які так чи інакше пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми. Інші дають більш широке тлумачення, а саме, як емоційних та комунікативних навичок універсального характеру, що є необхідними для успішного професійного й життєвого самовизначення людини та підвищують ефективність роботи і взаємодії з іншими людьми (С.Шестакова [5, с. 227]).

Відтак, софт-скілз стосуються не лише взаємин з навколишніми, але й саморозуміння, самопізнання, саморозвитку і – ширше – роботи особистості над самою собою. На нашу думку, ці навички стосуються особливо бережного поводження людини у тих ситуаціях, коли ігнорування індивідуальних особливостей партнера, емоційна глухість до нього може нанести травму, образити, поранити тощо. І у такому розумінні ці навички належать до царини психогієни.

Софт-скілз є відносно новим поняттям, що наразі не набуло достатнього висвітлення у психології. У зв'язку з цим виникає питання, чи правомірно переносити це поняття з менеджменту у контекст дитячої психології? Вважаємо, що наведені вище тлумачення цього поняття дають достатні підстави для цього. Адже царина міжособистісних взаємин, взаємодій, спілкування є традиційним предметом досліджень у дитячій психології. Так, у лабораторії дошкільного виховання Інституту психології ім. Г.С. Костюка ще у 80-х роках було проведено низку досліджень взаємин дошкільників, які показали їх необхідність при формуванні позитивної спрямованості на іншу людину, у розвитку гуманних почуттів та навичок гуманної поведінки (В.К.Котирло, С.Є. Кулачківська, С.О. Ладивір, Ю.О. Приходько).

Не вдаючись до розлогого аналізу поняття, зауважимо що у своєму дослідженні ми враховуємо позицію Т.О.Піроженко зі співавторами, які,

розглядаючи формування соціальних навичок ефективної взаємодії дошкільників, наголошують, що «специфікою роботи з дітьми в площині означеної проблеми є змістовне глибоке збагачення понять, пов'язаних із категорією ЛЮДИНА, тобто понять, що наповнюють Я-образ та образ іншої людини» [4, с. 5].

Основи розвитку софт-скілз складаються по мірі входження малюка у світ дорослих. З перших днів життя малеча прагне взаємодіяти з навколишнім світом. Чим менша дитина, тим більш залежною є вона від навколишніх, від близьких дорослих, що визначає їхню високу відповідальність за малюка.

Дорослий є для немовляти найважливішою складовою навколишнього світу, що задовольняє всі його потреби. Не випадково мовлення й поведінка близьких дорослих є центральними об'єктами пізнання дитини, а згодом і зразками для наслідування. Спілкуючись з батьками, немовля розкриває їх ставлення до себе як до повноправної особистості, яку оберігають, поважають, люблять, цінують як унікальну й неповторну істоту. Любов батьків є могутньою силою, що живить свідомість малюка та визначає його відкритість до світу, до людей, його здатність любити й берегти навколишнє. Цим закладаються основи для розуміння дитиною цінності інших людей, що з часом допоможе їй набутися якостей емпатійності, дбайливості, чуйності тощо.

Комунікативна потреба дитини мотивує її до розуміння мовлення дорослого та до оволодіння ним. Перші прояви наслідування малюком мовлення дорослого відіграють особливу роль у закладанні передумов розвитку софт-скілз. Малюк отримує й поступово засвоює зразки того, як висловлювати зацікавленість, вдячність, стурбованість, лагідне ставлення, як схвалювати, забороняти, як сварити – все це є основою дбайливого поводження з іншими людьми, а отже і софт-скілз. Натомість, збідненість мовлення дорослого може виглядати як певна грубість, незграбність, що, як правило, призводить до непорозумінь і конфліктів.

Ще однією передумовою розвитку софт-скілз є поява у ранньому віці здатності відрізняти живі об'єкти від неживих, чому сприяє розвиток мислення

й контактів малюка з ровесниками. Вже з 3 міс. у немовляти виникають позитивні емоційні реакції при сприйманні ровесника як цікавого об'єкта пізнання; дитина чутливо реагує на настрій однолітка, проявляється ефект зараження емоціями. Однак, малюк не одразу навчається поводитись з живими і неживими об'єктами по-різному.

Пізнаючи навколишній світ, немовля маніпулює предметами (кидає, стукає, стискає, куштує «на смак» тощо). І спочатку діє з іншими малюками подібним чином, іноді спричиняючи у них біль та плач. Тоді дорослі пояснюють малюку, що іншій дитині боляче, не можна її кусати чи щипати. Виникають перші поодинокі контакти між малюками, вони подають один одному іграшки, посміхаються, наслідують дії, полюбляють гратись в одному приміщенні.

Формуванню гнучкості поведінки малюка у різних ситуаціях сприяє набуття ним досвіду спілкування не лише з дорослим, але й з ровесником. У цих різних ситуаціях дитина вчиться підлаштовувати свою поведінку до двох основних позицій: як меншого, слабшого (з дорослим) та як рівноправного (з однолітками). Малюки ще не вміють спільно діяти, водночас їм подобається разом сміятись, бігати, кричати. Характерні окремі епізоди спілкування, нечасті контакти між однолітками, гра поряд, але не разом. Ранній вік у цьому розумінні можна вважати періодом адаптації до взаємодії з ровесниками, які раніше не відігравали суттєвого значення. Такого роду взаємодія з однолітками готує до появи справжньої співпраці дошкільників у рольових іграх, що моделюють людські взаємини та потребують розподілу ігрових ролей (матері й дітей, вчителя і учнів, покупців і продавців тощо).

Закладання в малюків передумов розвитку і формування софт-скілз проходить найбільш сприятливо у дитячих групах, тобто за умови відвідування дитячого садка. У випадку сімейного виховання взаємодія з ровесниками може взагалі не відбуватись (якщо у родині лише одна дитина), або бути епізодичною. Якщо ж у родині є діти різного віку, то малюк має можливість оволодівати переважно позицією старшого чи молодшого.

Психіка дитини раннього віку є найбільш пластичною, внаслідок чого

малюки легко перебудовують свою поведінку під впливом настанов дорослих. Дії, які дорослий схвалює, малюк продовжує здійснювати, а дії, які дорослий забороняє, зникають з поведінки дитини. Однак, у малечі трапляються і прояви недобррозичливості й ворожості щодо інших людей та живих істот. Так, деякі діти обривають крила у комах, ламають та відбирають у інших іграшки, штовхаються тощо. У ранньому віці доволі легко подолати прояви жорстокого поводження, якщо дорослий продемонструє своє виразно негативне ставлення до них.

Отже, передумовами подальшого розвитку і формування софт скілз виступають такі психологічні особливості дітей раннього віку, як:

- поява у немовляти власне комунікативної потреби, потреби бути прийнятим, потреби в афіліації;
- виникнення під впливом ставлення дорослих переживання малюком себе, як повноправної особистості, яку оберігають, поважають, люблять, цінують як унікальну й неповторну істоту;
- проходження першого й водночас визначального етапу оволодіння мовленням як засобом висловлення симпатії та доброзичливості у спілкуванні з іншими людьми;
- поява у малюка спроможності відрізнити живі об'єкти від неживих, виокремлювати людей як найбільш важливий елемент оточення;
- притаманна дітям відкритість до світу, до людей, що становить основу для розуміння дитиною цінності інших людей;
- набуття малечею першого досвіду гнучкої поведінки завдяки спілкуванню не лише з дорослими, але й з ровесниками;
- сприйнятливність дитини до коригуючих впливів дорослого у випадку порушень взаємин з оточуючими (проявів жорстокості, агресивності, забіякуватості, егоїзму тощо).

Викладене доводить, що батьки і педагоги мають повною мірою використати можливості раннього віку дитини для закладання у неї передумов софт-скілз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Длугунович Н.А. Soft skills як необхідна складова підготовки IT-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 6 (219), 2014. с. 239-242.
2. Казачінер О.С. «Hard skills» та «soft skills» інклюзивно компетентного вчителя іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. Т. 1, 2019. С. 153-156.
3. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з чинників для їх працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. № 2, 2015. С. 162-167.
4. Методичний посібник до парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей віком від 4-х до 6-7 років «Вчимося жити разом» / Т.О. Піроженко, О.Ю. Хартман, К.В. Палієнко, М.В. Павленко. Київ: Алатон, 2016. 112 с.
5. Шестакова С. Використання інтерактивних методів навчання для формування soft skills у студентів юридичного профілю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2020, № 2 (96). С. 224-233.

Ольга ШЕВЧЕНКО

кандидат психологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ДОВІРА ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У зв'язку зі значними змінами суспільних взаємин, феномен довіри набуває особливої актуальності. Довіра є основою всіх людських взаємозв'язків, від випадкових зустрічей до дружніх і близьких стосунків, оскільки довіра до себе та до інших передбачає, перш за все, ставлення до себе та до інших як до цінності.

Становлення майбутнього психолога як фахівця полягає у повноцінному оволодінні професією та закономірно супроводжується зміною уявлень про себе, свої здібності, сильні та слабкі сторони своєї особистості, характеризується